

ÇAĞDAŞ TÜRKMEN RESSAMLARINDAN AYHAN HACIEV VE SANATI

Yrd. Doç. Erol YILDIR

Türkiye Cumhuriyeti dışında yaşayan Türk toplulukları içerisinde genellikle Azerileri ülkemize olan coğrafi yakınlıkları sebebiyle daha çok, Hazarın doğusunda kalan kardeş halkları ise biraz daha az tanırız. Yazımızın konusunu oluşturan Ayhan Hacıev de bu kardeş topluluklardan olan Türkmenlerin yetiştirdiği ünlü bir sanatçıdır. Ülkemizde "Çağdaş Türk Resmi" denildiğinde akla sadece Türkiye vatandaşı sanatçıların gelmesinin Türk Sanatı açısından büyük bir kayıp ve eksik bilgilenme olduğunu daha önceki yıllarda yayınlanan bir yazımızda belirtmiştik (1). Ne yazık ki kitle iletişimlerinin hızla gelişmesine, bu ülkelerle olan irtibatlarımızın daha sağlıklı bir hal almasına karşın Türk Sanat Ailesinin "Hazarötesi" coğrafyasında yaşayan sanat ve sanatçıları hakkında yeterli bilgilere halâ sahip değiliz.

Ayhan Hacıev 1924 yılında Aşhabad yakınlarındaki Bağır Aulunda doğmuş, Çağdaş Türkmen Resim Sanatı içerisinde önemli bir yeri olan sanatçımızdır (Resim: 1). Küçük yaşlardan itibaren ilgi duyan sanatçı 1942 yılında Aşhabad Resimli okulunu bitirir. Bu yıllarda yaptığı ve henüz özgün kimliğini bulmamış eserleri dahi karma sergilere dahil edilir (Ağa ve ırgat, 1941, yağlıboya, 105x136 cm). 1943 yılında bir yıl kadar çalışacağı Mahdumgulu Opera ve Bale Tiyatrosuna girer. 1944 yılında Moskova'ya giderek V. İ. Surikova Resim Enstitüsünde okumaya başlar. 1955 yılında aynı okulda uzmanlık eğitimini de tamamlar. Bu yıllarda Sovyet Sanatçıları Karma Sergisine (1954) katılır ve Aşhabad'da ilk kişisel resim sergisini (1956) açar (2).

Ayhan Hacıev Moskova'daki sanat eğitimi sırasında, Klasik Rus Resiminin önemli bir özelliği olan "tarihi konuları resmetme" geleneğinin örneklerini vermiş büyük sanatçıların eserlerini yakından tanıma fırsatını bulur. Böylece okuduğu okula da adını veren V. İvanoviç Surikov (1848-1916), İ.Y. Repin (1844-1930), V.Y. Markovsky (1846-1920) ve V.M. Vaşnetsov (1948-1926) gibi sanatçıların da (3) etkisiyle Türkmen Tarihinin önemli kişilerini ve olaylarını resimlerine konu olarak seçmeye başlar. Bu tür çalışmalarını, anlatımcı bir ifade ile bazan illüstrasyona kaçan emprestyonist eğilimlerle tuvallerine aktarır. Türkmen halkının yetiştirdiği büyük ozan ve düşünürleri (Mahdumgulu, Mollanepes, Seydi, Zelili gibi) bu dönemde seri bir şekilde resimlerine konu olarak seçer. Bu ozanlardan özellikle Mahdumgulu,

Ayhan Hacıev'in vazgeçemediği bir kişilik olarak sık sık resimlerine konu olur. Hatta 1973 yılında, yaptığı "Mahdumgulu'nun Portresi" Türkmenistan SSR Devlet Ödülünü kazanır (Resim: 2). Hacıev, resimlerinde kişiler kadar eski eserlere ve tarihi dokuya da sıkça yer vermiştir. Bu özellik onun sanat anlayışındaki millî endişesinden kaynaklanmaktadır.

1963 yılında Türkmenistan SSR Devlet Sanatçısı ünvanını kazanan sanatçı 1967 yılında Tokyo'da, 1981 yılında da Stockholm'da açılan "Türkmen Sanatçıları" sergilerine katılır. Ayrıca 1969 yılında Aşhabad'da ve 1974 yılında da Moskova'da kişisel resim sergileri açar. 1972 yılında Doçent olan Hacıev, 1978 yılında da Profesör olmuş, 1986 yılında ise "Lenin Nişanı"na layık görülmüştür.

Sanatçının Kuzey Afrika ülkelerine yaptığı geziler sırasında çizdiği eskizler orjinal çalışmalar olarak karşımıza çıkar. Aslında Hacıev'de diğer sanatçılarda pek görülmeyen bir özellik olarak, yoğun bir "etüd yapma" isteği ve alışkanlığı göze çarpar. Öyle ki Hacıev, renk ve kompozisyon olarak izlenimci bir yaklaşımla yüzlerce eskiz yapmış ve bu çalışmalarında modern bir sanat anlayışının da izlerini yansıtmıştır. Eserlerinde, kontrast renklerin leke düzenlemeleri olarak kullanılması, sıcak canlı renklerin dengeli dağılımı gibi özellikleri ona Çağdaş Türkmen Resim Sanatı içerisinde önemli bir yer kazandırmıştır. Önemli eserlerinden bazılarını şöylece sıralayabiliriz: Mahdumgulu -1947, Kollektivizasyon- 1957, Gözün suya hasreti- 1962, Mollanepesin portresi- 1963, Türkmen kızı gülsoltan 1964, Zor yıllar (Ana, sen neden ağlıyorsun?)- 1967 (4).

Sanatçı "Zor yıllar" adlı eserinde izleyiciye canlı bir anlatımla konunun hikayesini sunarken resim sanatının plastik öğelerinden ustalıkla yararlanmıştır (Resim: 3).

Sıcak renklerin özellikle kırmızı ve turuncu tonlarının hakim olduğu resimde, koyu tonal değerlerin ustalıkla kullanımı izleyiciyi konunun psikolojik yönünü kavramaya zorunlu hale getirmektedir. Türkmen motifleriyle süslü otantik bir keçe üzerinde oturan figür, resimin konusunun baş kişisidir. Fonda yer alan çuval, katlanmış birkaç kilim ve sandık, önde yer alan gaz lambası konunun yoksul bir ortamda geçtiğini izleyiciye aksettirir. Resimde yer alan kadın başına attığı siyah örtüsü ve yüz ifadesinden matem içinde olduğunu izleyiciye anlatmaktadır. Dizlerine dayanmış küçük çocuğu annesinin neye üzüldüğünü bilmek istemektedir. Sanatçı eserine verdiği isimde zaten bunu çocuğun ağzından sormaktadır: -Ana, sen neden ağlıyorsun?. Resimin solunda yeralan ve herşeyden uzak, habersiz uyuyan büyük oğullar sade bir şekilde kırık renk tonları ile çizilmiştir. Resimdeki kadın, bu Türkmen anası neye üzelmekte, ağlamaktadır? (Çocukların bir köşede uyuması meçhul olayın henüz yeni olduğunu anlatmaktadır) Resme daha dikkatlice baktığımızda ananın üzüntüsünün sebebinin (belki de kendi hayatımızda yaşadığımız benzerliklerden dolayı) biraz da ürpererek anlıyoruz: Bu genç Türkmen anası kaybettiği kocasına yas

tutmakta, ağlamaktadır. kucağında adeta bir evladı gibi tuttuğu ve sıkı sıkı sarıldığı üniformadan, yanında yerde torba içerişinde paketlenmiş mektuplar ve resimden kocasının askerde veya savaşta öldüğünü anlamaktayız. Resime konu seçilen kadın üç çocuğu ve yoksulluğu ile başbaşa kalmıştır. Kısacası bu Türkmen anasını artık "zor yıllar" beklemektedir. (Tıpkı Anadolu'da yaşayan bizim analarımız gibi).

Ayhan Hacıyevin bu eseri ve kökü kendi milli temellerine dayanan bütün sanatlar için, Bahtiyar Vahapzade'nin bir resim yorumunda söylediği şu sözler çok güzel uymaktadır: "...Cansız tablodan aldığımız bu canlı teessürat, elbette sanatın gudretidir." (5).

DİPNOTLAR

1. Erol YILDIR., "Yeni Kurulan Türk Cumhuriyetlerinde Plastik Sanatlar: Azerbaycan Çağdaş Türk Resim Sanatı", S.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 5, s. 257-262, Konya 1991.
2. Oğulbalat MUHADOVA., A.Haciev, Sovetskiy Hudojnik, Moskva 1988.
3. A.İ.LEONOAVA., Russkoe Iskusstvo, II, İzdatelstvo Iskusstvo, Moskva 1971.
4. M.HALAMİNSKAYA., Hudojniki Sovetskoy Turkmeni, Albüm M, Sovetskiy Hudojnik, Moskva 1975.
5. Paşa HACIYEV., Necefgulu İsmailov, Işığ, Bakı 1979, s. 3.

Resim - 1. Ayhan Hacıev

Resim - 2. Mahdumgulu'nun Portresi

Resim - 3. Zor Yıllar (Ana, sen neden ağlıyorsun?)